

Załącznik - Program Wychowawczo-Profilaktyczny ZSH w Jastrzębiu-Zdroju

Czynniki ryzyka i czynniki chroniące związane z zachowaniami problemowymi uczniów (rok szkolny 2021/2022).

Wychowanie to proces wspomaganie dziecka w rozwoju, ukierunkowany na osiągnięcie pełni dojrzałości w czterech obszarach: fizycznym, psychicznym, społecznym i duchowym.

Profilaktyka natomiast jest procesem wspomaganie człowieka w radzeniu sobie z trudnościami zagrażającymi prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu, a także ograniczanie i likwidowanie czynników, które blokują prawidłowy rozwój i zaburzają zdrowy styl życia.

Profilaktyka problemowa zakłada, że podejmując działania profilaktyczne możemy zapobiegać istniejącym problemom lub je zmniejszać.

O zachowaniach problemowych (ZP) młodzieży mówimy, gdy:

- są niezgodne ze społecznymi oczekiwaniami, normami, standardami, wywołują dezaprobatę społeczną,
- stanowią ryzyko dla zdrowia, łączą się z psychopatologią i trudnościami w podejmowaniu ról społecznych,
- mają tendencję do kumulowania się, łączenia się w syndromy zachowań,
- ZP ograniczają liczbę i częstość zachowań konwencjonalnych; utrudniają prawidłową socjalizację. Przykładami ZP są m.in.: wagary, używanie substancji psychoaktywnych, przedwczesna inicjacja i życie seksualne, przemoc, słownictwo, izolacja, niejedzenie, internet,
- zbyt długie przebywanie w wirtualnej rzeczywistości, fobie szkolne itd.

Wyodrębnia się stopnie zagrożenia:

1. Grupa niskiego ryzyka – należą do niej osoby, które nie podejmują zachowań ryzykownych.
2. Grupa podwyższonego ryzyka – znajdują się w niej osoby, które podjęły choć jedno zachowanie ryzykowne – są po inicjacji – u których ponadto obserwujemy liczne czynniki ryzyka (eksperymentatorzy).
3. Grupa wysokiego ryzyka – należą do niej osoby, u których zachowania ryzykowne są głęboko utrwalone i które odczuwają poważne negatywne konsekwencje (zdrowotne i społeczne) swoich zachowań ryzykownych.
Systemowe podejście do profilaktyki uwzględniające środowisko, w którym przebywa dziecko, jest związane z **czynnikami ryzyka i czynnikami chroniącymi**.

Wśród czynników ryzyka wymienia się m.in.:

- a) czynniki ryzyka związane z rodziną – rozpad więzi małżeńskiej, brak konsekwencji rodziców, autorytatywność itp.,
- b) czynniki ryzyka związane z edukacją – niskie wyniki szkolne, małe zaangażowanie w naukę, negatywne nastawienie do szkoły, słaba więź ze szkołą,

- c) środowiskowe czynniki ryzyka – przynależność do „problemowych” grup rówieśniczych, aprobata dla ZP rówieśników i dorosłych, przeprowadzki,
- d) osobowe czynniki ryzyka - brak lub słabe poczucie własnej wartości, niestabilna, nieadekwatna samoocena, niska odporność na stres itp..

Odpowiadającymi wymienionym grupom czynników ryzyka – czynnikami chroniącymi są m.in.:

- a) silne przywiązanie do rodziców (więzi emocjonalne), przyjazny, ciepły dom, spójność oddziaływań wychowawczych, wysoka, adekwatna samoocena, system wartości, normy,
- b) zaangażowanie w naukę szkolną (dążenie do zdobywania wiedzy), zainteresowania, umiejętność radzenia sobie ze stresem,
- c) pozytywna grupa rówieśnicza, umiejętności społeczne, brak akceptacji dla zachowań odbiegających od norm społecznych,
- d) stabilna i adekwatna samoocena, stabilne poczucie własnej wartości, odporność na stres itp.

W szkolnym programie profilaktyki uwzględniane są dwa pierwsze poziomy profilaktyki:

1. Profilaktyka pierwszorzędowa – adresowana jest do grupy niskiego ryzyka i ma wzmacniać czynniki chroniące.
2. Profilaktyka drugorzędowa – adresowana jest do grupy podwyższonego ryzyka i ma redukować czynniki ryzyka oraz wzmacniać pozytywne aspekty czynników chroniących.

W wytyczeniu celów, zadań i sposobów realizacji programu profilaktyki pomaga znajomość i uwzględnianie wypracowanych na świecie i w Polsce różnych modeli podejść do wczesnej profilaktyki – strategii profilaktycznych.

Wymienia się następujące strategie:

- działania informacyjne (oparte o procesy poznawcze),
- działania edukacyjne (w zakresie umiejętności),
- działania o charakterze alternatywnym - działania interwencyjne,
- działania w zakresie zmiany prawa (przepisów),
- działania w zakresie zmian środowiskowych.

Działania profilaktyczne przyniosą spodziewane efekty, jeśli będą adekwatne do potrzeb oraz gdy spełnione zostaną podstawowe warunki i zasady, m.in.:

- a) w zakresie obowiązków szkoły:
  - podejmowanie działań uprzedzających pojawienie się problemów,
  - angażowanie całej społeczności szkolnej,
  - dbanie o przepływ informacji w szkole,
  - dzielenie się pomysłami i doświadczeniami,
  - wspólne szkolenie się,
  - wypracowanie programów autorskich,
  - szukanie sojuszników i współpracowników,
  - dysponowanie listą adresową instytucji i organizacji wspomagających działania profilaktyczne,
  - wypracowanie spójnej polityki wobec niepożądanych zachowań młodzieży, odzwierciedlonej w postaci jasnych, znanych wszystkim przepisów w Statucie Szkoły,

- opracowanie procedur postępowania interwencyjnego,
- korzystanie z tego, czym dysponujemy (kompetencje, umiejętności, pomoce, literatura),
- przestrzeganie zasady jednakowego traktowania wszystkich uczniów, konsekwentne postępowanie,
- wyeliminowanie wzorów nieprawidłowych zachowań wśród nauczycieli i pozostałych pracowników szkoły.

b) w zakresie powinności wychowawczych:

- zadbanie o znajomość prawa i postępowanie zgodnie z nim,
- poznanie elementarnej wiedzy na temat istniejących zagrożeń,
- dostrzeżenie czynników ryzyka, - wypracowanie umiejętności używania jasnych i zrozumiałych komunikatów w kontakcie z młodzieżą,
- czuwanie nad konsekwencją postępowania,
- wypracowanie klarownych zasad przepływu informacji między szkołą i rodzicami,
- świadomość osobistych trudności i obaw związanych z problematyką profilaktyki.

DANE DIAGNOSTYCZNE I OPIS PROBLEMÓW W ZSH

Celem diagnozy było możliwie pełne zidentyfikowanie prawidłowości funkcjonowania uczniów, nauczycieli i rodziców i przełożenie tej wiedzy na postulaty istotne dla zaprojektowania działań zapobiegawczych.

Zastosowane narzędzia badawcze, to:

- ankieta wychowawcy/pedagoga dla uczniów,
- ankieta o poczuciu bezpieczeństwa w szkole skierowana do społeczności uczniowskiej,
- ankiety przeprowadzane wg potrzeby szkoły,
- analiza dokumentacji szkolnej: dzienników lekcyjnych, rocznego planu szkoły, protokołów z posiedzeń Rady Pedagogicznej,
- obserwacja życia szkolnego,
- rozmowy (dzielenie się refleksjami z własnej pracy) z wychowawcami oraz z pracownikami administracji i obsługi szkoły

Z analizy wyników badań obraz występujących u młodzieży zachowań problemowych czynników ryzyka oraz czynników chroniących przedstawia się następująco:

Zachowania problemowe:

- palenie papierosów i e-papierosów,
- absencja na lekcjach,
- nieśmiałość, lęk związany z relacjami rówieśniczymi (po okresie nauki zdalnej),
- trudności w radzeniu sobie ze stresem,
- zaburzenia lękowe związane z wymaganiami edukacyjnymi w szkole po okresie nauczania zdalnego (COVID-19),
- internet (zbyt długie przebywanie w rzeczywistości wirtualnej (nauka zdalna), media społecznościowe).

Czynniki ryzyka:

- spędzanie wolnego czasu przed komputerem,

- niska samoocena,
- uczenie się dla ocen, rodziców, a nie dla własnej wiedzy,
- brak umiejętności szybkiego uczenia się.

Czynniki chroniące:

- wysokie poczucie bezpieczeństwa,
- przyjazna atmosfera szkoły sprzyjająca nauce,
- dobry kontakt, wsparcie ze strony nauczycieli i rodziców,
- wysoka kultura osobista uczniów wyniesiona z domu rodzinnego,
- relacje nauczyciel-uczeń oparte są zaufaniu i szacunku,
- u niektórych uczniów duża motywacja do nauki,
- nauczyciele mają pozytywny wpływ na zachowanie uczniów,
- wartości najbardziej cenione wśród uczniów: szacunek, szczerłość, tolerancja,
- wielu uczniów wykazuje dużą wrażliwość społeczną, angażując się w wolontariat.